

УДК 658.012.32

*О. Ю. Березіна, канд. екон. наук, старший викладач,
Черкаський державний технологічний університет*

КІЛЬКІСНА ОЦІНКА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КОРПОРАЦІЙ

Досліджено та здійснено відбір і систематизацію показників, що можуть бути покладені в основу кількісної оцінки соціальної відповідальності корпорацій, запропоновано загальні індекси соціальної відповідальності та методику визначення рейтингу соціальної відповідальності корпорацій.

Ключові слова: соціальна відповідальність корпорацій, індекси, інтегральний показник і рейтинг соціальної відповідальності.

Актуальність проблеми та її зв'язок з важливими науково-практичними завданнями. Аналіз методичних підходів до оцінки соціальної відповідальності корпорацій (СВК), які застосовуються з метою визначення найбільш відповідальних компаній (національні конкурси, рейтинги) показав, що з цією метою застосовується переважно метод експертних оцінок (бальна оцінка переліку визначених якісних індикаторів, на основі наданої корпорацією інформації для участі в конкурсі) [3;5], який має певне суб'єктивне забарвлення. Однією з причин, що за оцінкою лідерів руху за соціальну відповідальність (Група компаній СКМ, Київстар, МТС) гальмує подальший розвиток інституту СВК, є недосконалість існуючих методичних підходів до кількісної оцінки соціальної відповідальності (СВ), а також відсутність єдиного стандарту соціальної звітності, що включав би стандартизовані кількісні показники, за якими можна порівняти власні досягнення із здобутками в цьому напрямі інших агентів ринку.

Головною метою кількісного аналізу СВК є об'єктивна, комплексна оцінка соціальної відповідальності корпорації, що уможливує встановлення рівня соціальної відповідальності, порівняння його з рівнем СВК партнерів/конкурентів та розробку подальших заходів щодо соціальної відповідальності з метою формування стійких конкурентних переваг та сталого розвитку корпорації.

Оскільки екологічний і економічний аспекти діяльності корпорації досить просто піддаються виміру і необхідність інвестування в цих сферах викликає найменше дискусій в науковому та бізнес-середовищах, найбільший інтерес представляє питання про економічну складову соціального аспекта СВК.

Аналіз останніх наукових досліджень з досліджуваної проблеми та визначення питань, що не вирішені. Проблематика функціонування системи корпоративного управління в цілому та соціальної відповідальності корпорацій зокрема посідає важливе місце в дослідженнях

наступних зарубіжних вчених: Ю. Благова, А. Берлі, Г. Боуена, М. Ван Марревік, А. Керолла, М. І. Ліборакіної, Г. Мінза, Дж. Муна, Д. Меттена, Л. Престона, Г. Фітча, У. Фредеріка, М. Фрідмана, Р. Фрімена та ін. Різноманітні аспекти функціонування корпорацій та їх соціальної відповідальності, а також споріднені з ними проблеми висвітлені в працях вітчизняних вчених В. А. Євтушевського, С. Ю. Гончарової, Л. А. Грициної, О. М. Костюка, Г. В. Назарової, В. С. Пономаренка, І. Л. Сазонця, О. М. Ястремської та ін.

Разом з тим необхідно зазначити, що недостатньо повним та систематизованим є підхід до висвітлення сутності та значення СВ для удосконалення внутрішньокорпоративних соціально-трудова відносин, вимагають уточнення методичні підходи до кількісної оцінки СВК.

Метою роботи є узагальнення міжнародної практики оцінки корпоративної соціальної відповідальності з її подальшою адаптацією до національних умов; відбір та систематизація індикаторів, які дозволяють кількісно оцінити соціальну відповідальність корпорацій та ранжувати останні за інтенсивністю діяльності в цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження з науковим авторським обґрунтуванням отриманих результатів. Аналіз кількісних показників соціальної відповідальності, що визначені в міжнародних стандартах (GRI, EFQM, ISO 9000, ISO 14001, SA 8000), теоретичних та практичних напрацювань з цієї проблеми в Україні та закордонного досвіду [1–5; 7–11], з одночасною оцінкою можливості адаптації показника до національних стандартів обліку та звітності, дозволив визначити часткові показники СВК, що використовуються для її кількісної оцінки в системі соціально-трудова відносин (табл. 1).

З вказаного переліку показників пояснення щодо методики розрахунку та застосування для оцінки СВК потребують № 1–7, 15, 16.

Індекс соціальної відповідальності (I_{ce}) враховує дві основні складові СВК:

- 1) “корпоративне громадянство” (сплата податків, інвестиції);
- 2) благодійність та соціальне інвестування.

Виходячи з положення, що високий обсяг сплачених податків сам по собі не свідчить про високий рівень соціальної відповідальності, можливо припустити, що економія на податках може бути позитивним чинником соціально-економічного розвитку, якщо вона спрямована на інвестиції в основний капітал: з точки зору СВК важливо, що такі інвестиції дозволяють здійснити модернізацію, позитивно впливають на умови праці персоналу, екологію, майбутні платежі.

Індекс соціальної відповідальності (I_{cv}) i -ї корпорації ($i = 1, 2, \dots, n$) розраховується наступним чином:

$$I_{cv} = (I_c + I_{ок} + I_c) / ПВ_{en}, \quad (1)$$

де I_c – сплачені податки;
 $I_{ок}$ – інвестиції в основний капітал;
 I_c – соціальні інвестиції;
 $ПВ_{en}$ – поточні витрати виробничого призначення.

Таблиця 1 – Часткові показники кількісної оцінки соціальної відповідальності корпорацій

№ пор.	Предметна область	Показник	Тип показника*
1	Загальні	Індекс соціальної відповідальності	СТ
2		Індекс перспективного розвитку	СТ
3		Співвідношення соціальних інвестицій та прибутку	СТ
4		Середній обсяг соціальних інвестицій, що припадає на одного працівника корпорації	СТ
5		Частка соціальних інвестицій у сумарному обсязі продажів	СТ
6		Співвідношення частки соціальних інвестицій у прибутку корпорації з середньою часткою соціальних інвестицій корпорацій, за якими проводилося дослідження в сумарному обсязі їх прибутків	СТ
7		Показник комплексності соціальної діяльності корпорації	СТ
8		Кількість приписів уповноважених органів у зв'язку з недотриманням норм чинного законодавства про працю	ДСТ
9		Сума штрафних санкцій, накладених на корпорацію за недотримання умов чинного законодавства про працю в розрахунку на одного працівника	ДСТ
10	Оплата праці	Співвідношення середнього розміру заробітної плати працівників корпорації з середнім по галузі	СТ
11		Співвідношення середнього розміру заробітної плати промислово-виробничого персоналу корпорації з середнім розміром заробітної плати ПВП по галузі	СТ
12		Частка заробітної плати, що виплачувалась з затримкою, в середньомісячній заробітній платі працівників	ДСТ
13		Питома вага премій, заохочувальних та компенсаційних виплат у фонді оплати праці (в розрахунку на одного працівника)	СТ
14		Частка витрат на оплату праці в собівартості продукції	СТ
15	Охорона праці	Витрати на покращення умов праці в розрахунку на одного працівника корпорації	СТ
16		Коефіцієнт виробничого травматизму	ДСТ
17		Абсолютна зміна коефіцієнта виробничого травматизму впродовж досліджуваного періоду	СТ
18	Зайнятість	Частка звільнених протягом досліджуваного періоду з ініціативи роботодавця в загальній чисельності працівників	ДСТ
19		Коефіцієнт плинності кадрів	ДСТ
20	Навчання персоналу	Частка працівників, які пройшли впродовж останніх трьох років підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації коштом корпорації в середньосписковій чисельності працівників	СТ
21		Витрати корпорації на підвищення кваліфікації, навчання, перепідготовку в розрахунку на одного працівника	СТ
22	Охорона здоров'я	Частка працівників, що проходять щорічний медичний огляд коштом корпорації в загальній чисельності працівників	СТ
23		Витрати корпорації на охорону здоров'я працівників в розрахунку на одного працівника	СТ
24		Частка працівників, оздоровлення яких частково або повністю фінансується корпорацією, в загальній чисельності працівників	СТ

* СТ – стимулятор
 ДСТ – дестимулятор

Індекс перспективного розвитку ($I_{пр}$) розраховується як відношення суми соціальних інвестицій та інвестицій в основний капітал до величини чистого прибутку:

$$I_{пр} = (I_{ок} + I_c) / ЧП, \quad (2)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток корпорації.

Співвідношення соціальних інвестицій ($Ч_{ci}$) та прибутку – відношення обсягу соціальних інвестицій, що були здійснені компанією впродовж звітного періоду, до обсягу чистого прибутку, отриманого в тому ж періоді:

$$Ч_{ci} = I_c / ЧП. \quad (3)$$

Необхідно зазначити, що в міжнародній практиці нормальним явищем вважається, коли корпорації виділяють на соціальні програми близько 1 % прибутку. Акціонери стежать за тим, щоб благодійність не була надмірною, оскільки це може негативно вплинути на показники інвестицій в основний капітал і конкурентоспроможність бізнесу.

Середній обсяг соціальних інвестицій, що припадає на одного працівника корпорації ($I_{не}$) (одиниця виміру – гривня), розраховується наступним чином:

$$I_{не} = I_c / Ч_i, \quad (4)$$

де $Ч_i$ – середньоспискова чисельність працівників i -ї корпорації.

За необхідності проведення міжчасових порівнянь показник I_c може бути приведений шляхом множення на відповідні коефіцієнти зростання цін; в разі порівнянь між країнами індекс можна визначати в інших видах валют шляхом множення або на валютний курс, або на паритет купівельної спроможності валют.

Частка соціальних інвестицій в сумарному обсязі продажів ($I_{он}$) (одиниця виміру – відсотки):

$$I_{он} = I_c / ОП_е \cdot 100 \%, \quad (5)$$

де $ОП_е$ – валовий обсяг продаж i -ї корпорації.

Співвідношення частки соціальних інвестицій в прибутку корпорації з середньою часткою соціальних інвестицій корпорацій в сумарному обсязі їх прибутків визначимо як D .

Частка соціальних інвестицій компаній, за якими проводилося дослідження в сумарному обсязі їх прибутків (I_n), розраховується за формулою:

$$I_n = \sum_{i=1}^n I_c / \sum_{i=1}^n ЧП_i. \quad (6)$$

Далі показник “співвідношення соціальних інвестицій та прибутку” (3) ділиться на показник (6) та помножується на 100 %:

$$D = Ч_{ci} / I_n \cdot 100 \%. \quad (7)$$

Показник комплексності соціальної діяльності корпорації допомагає оцінити рівень комплексності і повноти діяльності у сфері СВК через врахування факту наявності (чи відсутності) позитивних параметрів у корпорації-респондента ($I_{як}$), %:

$$I_{як(i)} = 1 / m \sum_{i=1}^m X_{ij} \cdot 100 \%. \quad (8)$$

де X_{ij} – булева змінна, що набуває значення 1, якщо j -та ознака присутня в i -ї корпорації, та 0 – якщо ця ознака відсутня;

m – число ознак, за якими оцінюється соціальна діяльність корпорації. В ідеалі набір ознак має бути сформований таким чином, щоб кожна з них була важливою для кожної корпорації.

Витрати на покращення умов праці в розрахунок на одного працівника корпорації ($D_{унр}$), грн.:

$$D_{унр} = СI_{унр} / Ч_i, \quad (9)$$

де $СI_{унр}$ – соціальні інвестиції корпорації, спрямовані на заходи щодо покращення умов праці, грн.

Коефіцієнт виробничого травматизму (КВТ):

$$КВТ = \frac{\text{Загальне число травм}}{\text{Загальне число відпрацьованих годин}} \cdot 200\,000, \quad (10)$$

де 200 000 – кількість робочих годин 100 працівників за 50 робочих тижнів (при 40-годинному робочому тижні).

Найбільш оптимальним варіантом є розрахунок показників для груп корпорацій, що відібрані за одним або двома критеріями, наприклад, корпорації, що працюють в одній або споріднених галузях.

Методика визначення інтегрального показника СВК розроблена відповідно до методології та методики визначення інтегральних соціальних показників [6]. Інтегральний показник СВК визначається шляхом рейтингування. Запропонований підхід широко використовується в сучасній практиці комплексного вивчення тенденцій і динаміки соціально-економічних процесів та дозволяє поєднати неспівставні (за одиницями

виміру) часткові показники в єдину цілісну систему. Рейтингове оцінювання забезпечує можливість системного кількісного аналізу соціальної відповідальності корпорацій. Ієрархія рейтингової системи оцінювання СВК має три рівні (базовий – часткові показники соціальної відповідальності; середній – рейтинги соціальної відповідальності корпорації за предметними областями та вищий – інтегральний рейтинг соціальної відповідальності корпорації (рис. 1)).

На підставі даних звітності по корпораціям розраховуються показники соціальної відповідальності; потім для кожного з показників визначаються часткові рейтинги (24) соціальної відповідальності корпорації; далі, шляхом знаходження середнього арифметичного часткових рейтингів, визначаються рейтинги соціальної відповідальності за групами і предметними областями (6); наступний етап – визначення інтегрованого рейтингу соціальної відповідальності корпорації шляхом знаходження середнього арифметичного по шести груповим рейтингам. Ранжування рейтингів проводиться наступним чином: найвищий ранг – 1-ше місце у вибірці отримує корпорація з найменшим інтегральним рейтинговим показником, далі – чим більшим є рейтинговий показник, тим нижчим ранг корпорації – 2, 3, 4 тощо.

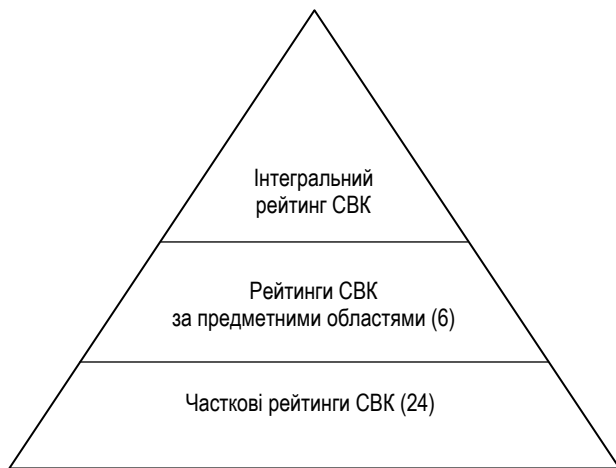

Рисунок 1 – Рейтингова система оцінки соціальної відповідальності корпорації

Для оцінки соціальної відповідальності були відібрані сім найбільших корпорацій Групи компаній СКМ: ВАТ “Павлоградвугілля”; ВАТ “Єнакіївський металургійний завод”; ВАТ “Краснодонвугілля”; ВАТ “Шахта Комсомолець Донбасу”; ВАТ МК “Азовсталь”; ВАТ “Центральний гірничо-збагачувальний комбінат” (ВАТ

“ЦГЗК”), ВАТ “Північний гірничо-збагачувальний комбінат” (ВАТ “ПГЗК”).

Оскільки кількісна оцінка передбачає визначення певного економічного ефекту, що отримує корпорація від підвищення соціальної відповідальності, розрахунку часткових показників СВК повинен передувати розрахунок основних фінансово-економічних показників діяльності корпорації та дослідження їх динаміки з метою встановлення загальних тенденцій господарської діяльності суб’єктів вибірки.

Встановлено, що лідерами з соціальної відповідальності серед корпорацій є ВАТ “Шахта Комсомолець Донбасу” (найвищий ранг соціальної відповідальності та найкращі інтегральні рейтинги в 2010 та 2011 роках – 2,85 та 3,20 відповідно) та ВАТ “Єнакіївський металургійний завод” (друге місце при ранжуванні, інтегральні рейтинги 3,18 та 3,30 в 2010 та 2011 роках відповідно). Найнижчий рейтинг в 2010 році належить ВАТ “Павлоградвугілля” (4,85), в 2011 р. – ВАТ “ПГЗК” (4,95), по цим корпораціям спостерігається зворотна тенденція – інтегрований рейтинг ВАТ “Павлоградвугілля” в 2011 році зменшився на 0,7 пункту, ранг змінився з 7 на 4, що свідчить про підвищення соціальної відповідальності корпорації; рейтинг ВАТ “ПГЗК” в 2011 р. зріс порівняно з попереднім на 1,20 пункту, ранг змінився з 3 на 7, що свідчить про зменшення соціальної відповідальності корпорації.

Незначні зміни в інтегральних рейтингах СВК спостерігалися на ВАТ ЦГЗК (з 4,10 у 2010 р. до 3,94 у 2011 р.), ВАТ МК “Азовсталь” (з 4,08 до 4,15 в 2010 та 2011 роках відповідно) та ВАТ “Краснодонвугілля” (з 4,45 до 4,22).

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Проведення кількісної оцінки СВК з дотриманням запропонованої методики та дотримання процедури аналізу, що складається з шести взаємоузгоджених та послідовних етапів (формулювання цілей, вибору методу дослідження, проектного, збору та обробки інформації, аналітичного та заключного) оптимізує процес та забезпечує отримання релевантних результатів. Кількісну оцінку СВК запропоновано проводити з використанням сформованої системи часткових (24) показників, згрупованих за предметними областями: загальні, показники зайнятості, оплати праці, охорони праці, навчання та охорони здоров’я працівників, а також інтегрованого рейтингового показника, що дозволяє порівняти неспівставні (за одиницями виміру) часткові показники та визначити рейтинг соціальної відповідальності корпорації.

Список літератури

1. Грицина Л. А. Механізм формування корпоративної соціальної відповідальності в управлінні підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами" / Л. А. Грицина. – Хмельницький, 2009. – 22 с.
 2. Зветслоот Дж. Корпоративная устойчивость и социальная ответственность / Дж. Зветслоот, М. Ван Марревейк // Все о качестве. – 2004. – № 3. – С. 37–39.
 3. Зінченко А. Г. Соціальна відповідальність в Україні: погляди різних стейкхолдерів. Регіональний аспект / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкіна. – К. : Центр розвитку КСВ, 2008. – 60 с.
 4. Майорова Е. В. Корпоративный симбиоз HR & PR: американский и российский опыт / Е. В. Майорова // Управление персоналом. – 2006. – № 24. – С. 102–107.
 5. Либоракина М. И. Социально ответственный бизнес: глобальные тенденции и опыт СНГ / М. И. Либоракина. – М. : Фонд "Институт экономики города", 2001. – 240 с.
 6. Методологія та методика визначення інтегральних соціальних показників / Відп. ред. Ю. І. Саєнко. – К. : Ін-т соціології НАНУ, 2004. – 372 с.
 7. Модели социального развития России: роль бизнеса. Публичный отчет по результатам международной конференции [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.amr.ru>.
 8. Назарова Г. В. Управління соціально-трудою сферою підприємства / Г. В. Назарова, С. Ю. Гончарова, Н. В. Водницька; за заг. ред. Назарової Г. В. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. – 324 с.
 9. Davis K. The Meaning and Scope of Social Responsibility // Contemporary management. Issues and Viewpoints / K. Davis. – К. : Englewood Cliffs, 1974. – P. 630, 633.
 10. The A to Z of CSR: A Complete Reference Guide to Concepts, Codes and Organizations / Eds. W. Wisser, D. Matten, M. Pohl, N. Tolhurst. – Chichester : John Wiley & sons Ltd., 2007. – 320 p.
 11. Van Marrewijk M. Concepts and Definitions of CSR and Corporate Sustainability: between Agency and Communion / M. Van Marrewijk // Journal of Business Ethics, 2003. – Vol. 44. – № 2/3. – P. 95–105.
- Отримано 30.01.2012

Summary

In the issue studied, identified and made systematization of indicators for quantitative evaluations of corporate social responsibility. The total indexes and methodical approach of determining corporate social responsibility rating is suggested.

УДК 368:351.863

*О. О. Рубан, аспірант ДВНЗ "Українська академія банківської справи
Національного банку України"*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЇЇ ФІНАНСОВОГО СТАНУ

У статті досліджується сутність та роль фінансової безпеки страхової компанії як інтегральної характеристики її фінансового стану. Проаналізовано існуючі підходи до визначення категорії "фінансова безпека", а також запропоновано власне бачення сутності даної категорії та її місце серед інших однорідних категорій, що характеризують відповідний фінансовий стан.

Ключові слова: фінансова безпека, страхова компанія, фінансова стійкість, фінансова надійність.

Постановка проблеми. Сучасне становище на страховому ринку характеризується стрімкими темпами зростання та загостренням конкурентної боротьби між страховими організаціями. Сьогодні ефективна діяльність страхової компанії, перш за все, пов'язана зі спроможністю страховика уникати та протидіяти негативним проявам зовнішніх та внутрішніх ризиків їх діяльності.

В умовах швидкої зміни кон'юнктури страхового ринку, системних проблем у банківській

сфері, зниження ділової активності господарюючих суб'єктів, проблем на світових фінансових ринках та в умовах обмеженості фінансових ресурсів надзвичайно важливим завданням для страховиків є створення системи забезпечення фінансової безпеки, яка сприятиме мінімізації впливу негативних факторів та стане запорукою ефективного функціонування страхової компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значну увагу дослідженню фундаментальних основ фінансової безпеки на мікрорівні, у тому числі й на рівні страхових компаній, приділяли Н. В. Ткаченко, Л. В. Шірінян, С. С. Кучерівська,